

szolgálatába veszi. A szenvedélyes ember nem szabad, mert egyetlen eszmének vetette magát oda, mely őt leigazza s eszébe közüli használja. A szenvedélyes ember egyoldalú, mert uralgó szenvedélye minden más lelki tartalmat kizár belőle. A szenvedély nemtelennek látszik, ha az ember magát érzéki tárgynak veti oda, mely őt rabba tévén, emberi méltóságától megfosztja. De a művészet »égő szent kohában« minden érc megnesesül. És midőn a műelmélet a műszenvedélyt görög néven pathosznak nevezi: e műszóval a szenvedély művészeti fogalmából a nemtelennek és erkölcsetlennek eszméjét akarja kizárni, azt mindennapiságából kiemelni s a méltóságnak és ünnepiességnak bizonyos költői fényével venni körül. A szenvedély, mint bennünk uralgó hatalom, benső életünk tűzpontját képezi. E hatalom ad az értelemnek irányt, az alakítja az embert belőlről kifelé; a szenvedély alkotja meg a jellemet, melyet a színpadon elő kell állítanunk. A színészetnek mindazon egyes eleme, a jellemben egyszerre jelenik meg, válhatlan egységben. A hang és a test mozgásai a jellem ábrázolatában nyernek életet, alakot és jelentőséget. A szenvedély legparányibb mozzanata egész fájának képét láttatja; a jellem pedig, mely táplálását a szenvedélyből meríti, a fajnak végtelen elágazásait hozza világra. A színpadi jellemkép egy embert akar élénk állítani, ki bizonyos szenvedélyt s ebben egy eszmét képvisel. E képhez a költő ad szöveget, a képzelet világából s ez eszményi képet a színész viszi át a valóságba. A jellemkép a költő lelkében nem részenként áll elő, hanem egyszerre születik meg. Ugyanezen kép a színész lelkében szintoly egészben és egyszerre terem elő s ez eszményi jellemképet a színész valóságos élő egyénné alakítja. Ily emberalakot előteremteni a legmélyebb belátású elme, s a legélesebben taglaló ész sem képes, legfeljebb némi halvány színt adhat annak. Ellenben a művészi természet ismertető jele épen azon képességben áll, miszerint a képzelt jellemet rögtön úgy látja és érzi, mint egy életműves egészet és mikor így látja, már ugyanakkor át is éli azt és hogy meg is valósíthassa: mozgásba teszi minden természeti eszközeit, a tanulás által szerzetekkel együtt. Tehát a költői jellemkép

a színésznek legelőször is képzeletében jelenik meg, ahol az addig érleli magát, míg alkalmas lesz arra, hogy a testi valóságba átmelessen. Hanem az átviteli tény által csupán az valósulhat meg testileg, ami bent a képzeletben elevenen létezik. Első cselekvése tehát a színész teremtettségének: a jellem felfogása. E felfogáson alapszik az egész színpadi ábrázolat, mely nem egyéb, mint a felfogás igazolása, élő bizonyossága. Midőn a színész a jellemet felfogta, első kötelessége volt a költő szándokába behatni s megérteni az egyes alkatrészek viszonyát az egészhez. A műjellemet pedig a színész csak akkor fogta fel igazán, ha a darab eszméjéről magának számot adni képes. Ha ekkor a színész a szerző célzataiba valóban behatott: úgy a jellemek mind világosak lesznek előtte. Látni fogja, melyik minő eszmét képvisel s minő jelentőséggel bírnak azok egymással szemben. Ha a színész tisztában van azon eszmével, melyet szerepe képvisel, akkor azt mondjuk, hogy eszmei oldaláról fogta fel a műjellemet. Ebből pedig az következik, hogy ezen eszmei felfogását a színpadon is valósítsa. Hanem ez alatt nem az az úgynevezett »eszmenyítő« előadást értjük, mely a földi valóságnak hátat fordít s a szépet fent az »üresben« keresi. Az is igen tévedne, aki az eszmei szépítést, vagyis: a műjellemmel nemesítését a végrehajtásban úgy eszközölné, hogy a jellem erkölcsetlen vonásait lehetőleg szelídítene, mert ezzel a darab életereit metszené el; a morált a művészet romjaira építené s az erősen jellemzett képet alaktalan semmivé változtatná, mely többé sem a jónak, sem a rossznak épségével nem bírna. Színpadon a bűnnek szintoly híven kell a maga vonásait láttatnia, mint az erénynek. Miben áll tehát a jellem eszményi felfogása? Ezt a tényt maga magyarázza meg azon pillanatban, midőn a felfogást a valóságba látjuk átmenni. Ha ekkor a színpadi alakban világosan látjuk az elvet, mely a jellemnek tartalmát teszi; ha ez alakban az ember lelkének életiránya tisztán ki lesz fejezve: ha benne az emberek bizonyos fajára ismerünk; szóval, ha a színész lelkünk szemeit a jellemnek szellemi oldalára irányozza s a testben az eszmét valósággal láttatja velünk, ez azt